

Пише:
Александар
Ђорђевић

Стокхолм, јануар 2009.

Српска наива и пиротски ћилими поново у Шведској

Слике српске наиве и пиротски ћилими побуђују велико интересовање публике која следи за добром познаваоца уметности.

Даларна, област у западном делу средње Шведске, с правом се сматра колевком националне изворне уметности. Ту се налази градић Лександ, што у слободном преводу значи «разиграни песак», а мени се чини да је овде све разиграно и у складу: природа, традиција и уметност. У живописном пејсажу разбацане су дрвене куће; црвене, са бело обојеним рамовима око врата и прозора, чију су унутрашњост током 18 и 19 века осликавали локални самоуки сликари. Крај је надалеко познат по богатству фолклорне традиције, а Дала - сликарство, уз незаобилазно дрвеног коњића, један је од најпрепознатљивијих симбола Шведске. Зато је ту, у срцу ове високо индустријализоване земље, туризам већ 150 година најзначајнија привредна грана.

У Културном центру Лександа 12 година заредом одржава се међународна изложба под називом "Раскршћа". Пројекат представља културни мост - сусрет уметника из целог света. Са наших простора овде су излагали, да поменемо неколицину: Карановић, Зец, Ракићић, Бешић, Кнежевић, Величковић

Кроз историју све културе света стварале су уметност као одраз сопственог идентитета, а оне су биле идеални посредник у међукултурној комуникацији. Уметност има својства универзалности, али све уметности нису подједнако вредноване. Империлни центризам Запада потцењује естетско стваралаштво остатка света, које нема узоре у канонима античке Грчке и Ренесансе. Тај поглед на културу, из перспективе «центар» и «периферија» или "ми" и "они", има патронизирајући став према уметности периферије, руковођен је сопственим мерилима вредности и не труди се да упозна другу страну. Притом се занемарује чињеница да су баш "они" у прелом-

ним тренуцима кризе били велики извор инспирације, доприносећи тако грандиозном узлету академске уметности "центра".

Тој периферији припада и уметност самоуких. Они немају естетско образовање, нити њихова такозвана наивна, примитивна или маргинална уметност подлеже било каквим правилима ликовности; њих не занима перспектива, закони композиције, нити однос светлости и сене. Код те уметности, којој је тешко дати адекватан назив и коју је тешко класификовати, једно је извесно: она се ствара спонтано и из срца, а уметници као да не сликају оно што виде, већ оно што мисле да виде.

Аутори овогодишње изложбе, која носи назив Sär art - genuin naivism, кустоси Даг Франзен и Јовица Марчета, позајмљујући експонате из збирки музеја, приватних колекција и од уметника, направили су интересантан мозаик доводећи уметност периферије у центар интересовања.

Свуда у наоколо по овом модерном здању, слике и скулптуре из раз-

што призори са слика као да припадају неком идиличном свету мало бољем и лепшем од овога нашег, или зато што тај стил налик дечијем, зрачи позитивном енергијом проносећи поруке добре воље и пријатељства. Овде

првобитној замисли, ћилими су требали да буду само лепа позадина главном делу изложбе. Међутим изгледа да су дубок и зрели склад њихових пригушених тонова направили изванредан утисак, ту се посебно истиче ћилим

личитих култура отимају се о наш поглед: чудотворне лутке Акуама и обредни поклони из Африке, шведско Дала - сликарство и цртежи у песку Аборидина. Једна крај друге, зраче снагом својих набијених форми, камена Схона скулптура из Зимбабвеа и магична пластика Драгише Станисављевића. До њих викингске Руна стене, слике Сама из Лапоније и наивна уметност Шведске и Србије.

Ово је трећи пут у последње две године да је српско наивно сликарство пред шведском публиком, па се чини да овде воле тај фантастични универзум живих боја. Да ли зато

су представљени радови најпознатијих сликара српске вишеетничке наиве, што чини више од пола целокупне изложбе. Пред гледаоцима као на филму промичу сцене из Илијаде Илије Босиља, Рашићев поглед из птичије перспективе и разбокорени сеоски призори Добросав Милојевића. Робустни ликови Мартина Јонаша између пасторалног пејсажа Мирослава Живковића и одломака из снова Милосава Јовановића. Ту су и Флорика Пује, Животин, Јан Бацур, Мраз, Књазовић, и многи други.

Најчешћа тематика ових слика су дневна збивања на селу или традиција и обичаји народа; и баш та загледаност у сопствени идентитет, сматра се у данашње време мултикултуре, за разлог повећане заинтересованости у свету за овом врстом уметности. Изложба има добар одјек у штампи, а у оквиру едукативног програма организована су предавања о маргиналној уметности, као и посете за школе.

Ту су изложени и неколико примерака старих пиротских ћилима, оних истих који су давне 1957 године били приказани на изложби у Стокхолму. По

"Свекрвин језик" из 19 века, па су ова племенита ткања већ на отварању била врло запажена. Можда је публика у топлини којом зраче ови предмети са границе светог и профаног, препознала симболе које они у себи чувају: порекло, традицију, завичај. Запитан да каже своје мишљење, историчар уметности - специјалиста за текстилне творевине, у првом тренутку прилично уздржан, пошто их је пажљиво прегледао са свих страна, био је врло импресиониран квалитетом ткања, двоструким лицем и разноврсношћу мотива пиротских ћилима. По речима кустоса Јовице Марчете, студенти академије примењене уметности из Лександа су врло инспирисани драгоценом хармонијом њихових боја и шара, па свакодневно долазе на изложбу, марљиво уносећи у своје бележнице утиске и скице.

Овде се налази и једна слика академског сликара Воје Станића, која је већ једном излагана са сликама наиваца. То се догодило 1969 године на великој заједничкој изложби југословенске наиве у Стокхолму. И тада и сада присуство ове слике потврђује универзалност и магично јединство свих врста уметности, а успех ове изложбе сведочи да наивна уметност није маргинална, већ само маргинализована.